

Φιλοσοφία και Παιδεία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Ε.Κ.Δ.Ε.Φ.)

ΕΤΟΣ 14ο
ΤΕΥΧΟΣ 47-48

ΜΑΪΟΣ -
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2008

«Μάλα γάρ φιλοσόφου τοῦτο
τό πάθος, τό θαυμάζειν·
οὐ γάρ ἄλλη ἀρχή φιλοσοφίας
ἢ αὕτη»

[Πλάτ. Θεαίτητος (155 Δ)]

Φιλοσοφία και Παιδεία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΩΝ:

Ηλία Βαβούρα
Σταμάτη Γιακουμή
Δημήτρη Διαμαντόπουλου
Αντώνη Ε. Καλαμπάκα
Ειρήνης Καμπερίδου
Λεωνίδα Κατσίρα
Δημήτρη Κυρίτση
Μαρίας Μαρκαντωνάτου
Δημήτρη Μαρκόπουλου
Σπύρου Γ. Μοσχονά
Χρίστου Ν. Πολάτωφ
Σταμάτη Πορτελάνου
Ευάγγ. Πρωτοπαπαδάκη
Δημήτρη Τζωρτζόπουλου
Χαρούλας Ν. Τράπκου

* * *

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΚΔΕΦ

Πρόεδρος: Σπ. Γ. Μοσχονάς, **Αντιπρόεδρος:** Αντ. Ε. Καλαμπάκας, **Γενικός Γραμματέας:** Χρ. Ν. Πολάτωφ.
Ταμίας: Δημ. Διαμαντόπουλος, **Μέλη:** Έλσα Αραχωβίτη (Εφορος Δημοσίων Σχέσεων),
Σταμ. Πορτελάνος (έφορος Διεπιστημονικών Σχέσεων), Σωτ. Φουρνάρος (Εφορος Δημοσιεύσεων & Τύπου)

* * *

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου συνεπικουρούμενα από τους:

Αλεξάνδρα Γαρμπή - Χατζηαναστασίου
Μαρία Μαρκαντωνάτου

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Γραμματική Αλατζόγλου - Θέμελη, Ομ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας Ιονίου Πανεπιστημίου
Γεώργιος Ι. Αντωνόπουλος, Ομ. Καθηγητής Φιλοσοφίας Παντείου Πανεπιστημίου
Μυρτώ Δραγώνα - Μονάχου, Ομ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών
Ιωάννης Καλογεράκος, Καθηγητής Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών
Γιάννης Τζαβάρας, Καθηγητής Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Κρήτης
Δημήτρης Τζωρτζόπουλος, δρ. Φιλοσοφίας - Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων

ΝΟΜΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ: δρ. Θεόδωρος Σταυρόπουλος, Δικηγόρος
δρ. Ελένη Δέδε, Δικηγόρος

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΒΛΕΨΗ: Clevermedia, Δράκοντος 18, Καισαριανή, Τηλ. 210-7247506, 7247534

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΝΟΜΟ:

Σπύρος Γ. Μοσχονάς
Πρόεδρος της ΕΚΔΕΦ

Εθνικής Αντιστάσεως 20 - 143 43 Ν. Χαλκηδόνα, Τηλ. 210 25.10.020, 210 25.80.814 - Fax 210 25.32.558

Μάιος - Αύγουστος 2008

«Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ» ΚΑΙ «Ο ΚΟΥΤΣΟΣ ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΤΗΣ ΚΕΡΑΣΟΥΝΤΑΣ»

Της ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΜΠΕΡΙΔΟΥ

Λέκτορας Κοινωνιολογίας ΤΕΦΑΑ Πανεπιστημίου Αθηνών

«Όσον αφορά τους πρόσφυγες, τι μπορώ να πω γι' αυτούς τους ανθρώπους που δεν έχει ήδη ειπωθεί, και ποιες λέξεις είναι αρκετά δυνατές για να τους ζωγραφίσουν-απεικονίσουν στους Αμερικανούς, οι οποίοι ποτέ δεν έχουν δει πρόσφυγα; Πριν τον πόλεμο η πόλη κατοικούνταν από Έλληνες. Τώρα, υπάρχουν μόνο 200, οι περισσότεροι γυναίκες και παιδιά που μετά από μεγάλη περιπλάνηση επέστρεψαν στην πόλη [...] Στους δρόμους έβλεπα ομάδες θλιμμένων και ταλαιπωρημένων ανθρώπων, άστεγους [...] Δεν ωφελεί να στρέψουμε έντρομοι τα χέρια μας προς τον ουρανό εκλιπαρώντας για βοήθεια με ευλαβικό τρόμο για τις φρικαλεότητες του καταχθόνιου Τούρκου. Αναμφίβολα, όλες οι φρικαλεότητες αυτού του πολέμου δεν είναι συστατικά μόνο του Τούρκου. Αποτελούν και αίτια της ιμπεριαλιστικής Βρετανίας, της ιμπεριαλιστικής Γαλλίας, της ιμπεριαλιστικής Ελλάδας και της αδιάφορης Αμερικής». (Blanche Norton 1922:)

Εισαγωγή στην τρομοκρατία¹

«Επικρατούσε ένα τρομερό καθεστώς τρομοκρατίας [...] Η κυριαρχία της τρομοκρατίας στην Τουρκία σκανδάλιζε και συγκλόνιζε ολόκληρο τον κόσμο [...] θύμιζε τη χειρότερη τρομοκρατία του Μεσαίωνα», επισημαίνει στο έργο της *Είκοσι Έξι Χρόνια στο Βόσπορο* (1881-1907), η Αγγλίδα συγγραφέας, Dorina L. Neave. Σχολιάζοντας την «επανάσταση» των νεότουρκων το Δεκέμβριο του 1908 και την εκθρόνιση του σουλτάνου Αμπδούλ Χαμίτ (1909) η Neave παρατηρεί ότι κάτω από το καινούργιο καθεστώς² «ο γεωγραφικός χώρος θα γίνει όλο και περισσότερο ή απόλυτα Τούρκικος». (1933:76,120,174,179)

«Η παλιά δυναστεία εξορίστηκε, και οι θρησκευτικές τελετές και τα έθιμα έχουν καταργηθεί, οι εθνικές ενδυμασίες δεν υπάρχουν πια [...]. Η Κωνσταντινούπολη, τεσσαερίσμι αιώνες η πρωτεύουσα της οθωμανικής αυτοκρατορίας, έχει στερηθεί-ληστευθεί από τη σημαντικότητά της και η Άγκυρα έχει γίνει η πρωτεύουσα της Τουρκικής δημοκρατίας. Ακόμα και το όνομα Κωνσταντινούπολη θεωρείται ταμπού και έχει αλλάξει σε Ισταμπούλ». (Neave 1933:15)

Η Αγγλίδα δημοσιογράφος-περιηγήτρια Lady Dorothy Mills, από την Άγκυρα γράφει: «Ο Τούρκος έχει αποδειχθεί ότι είναι ένας άνδρας πολέμου [...] έχοντας κερδίσει με πόλεμο μια χώρα, νομίζει ότι εκείνη μπορεί να διοικείται από μόνη της. Στην περίπτωση των Αρμενίων, των Ελλήνων και άλλων εμπορικών λαών που προκάλεσαν τόση

μεγάλη ευημερία στην Τουρκία, ο Τούρκος ικανοποιήθηκε να τους πετάξει στη θάλασσα, αντί να τους χρησιμοποιήσει προς όφελός του, για τα χαρίσματά τους ή τις ικανότητές τους στο εμπόριο. [...] Το εμπόριο στα λιμάνια φθείρεται και δεν υπάρχει κανένας για να το οργανώσει ξανά». (Mills χ.χ.έ.: 35-36)

Η μάστιγα του τρομερού φόβου, τρομοκρατία, συνεχής τρόμος, φρίκη, ο αφανισμός όλων των στοιχείων που δεν είναι καθαροί μουσουλμάνοι, δικτατορία, μίσος, εξολόθρευση, σφαγές, πρόσφυγες, βάνανσα βασανιστήρια, βίαιες εκτοπίσεις, εξόντωση, περιφρόνηση και λιμοκτονία, είναι οι όροι που χρησιμοποιεί στο άρθρο της η Blanche Norton, Αμερικανίδα ιατρός του Near East Relief στην Τραπεζούντα, στην Κερασούντα, στην Κωνσταντινούπολη, στο Καραχισάρ και στο Πουλαντζάκ, για να περιγράψει την κατάσταση των Ελλήνων και των Αρμενίων του Πόντου και της Μικράς Ασίας.³ (Norton 1922: 285-290, 328)

«Ο Κουτσός Δήμαρχος της Κερασούντας»

Την «τρομοκρατία» και τη «δικτατορία» που ασκούσε ο δήμαρχος Οσμάν αγάς στην «εχθρική» πόλη της Κερασούντας, περιγράφει η Αμερικανίδα ιατρός από το Weehawken, New Jersey, στο άρθρο της με τίτλο «Ο Κουτσός Δήμαρχος της Κερασούντας», που δημοσιεύτηκε στις 4 Απριλίου του 1822. Η Αμερικανίδα ιατρός πήγε στην Κερασούντα για να διερευνήσει τις ιστορίες που κυκλοφορούσαν σχετικά με τις εγκληματικές δραστηριότητες του δήμαρχου Οσμάν αγά. Όπως επισημαίνει η Norton –η πρώτη Αμερικανίδα στην Κερασούντα– ο Ερυθρός Σταυρός της Αθήνας έστειλε ιατρικό-φαρμακευτικό εξοπλισμό στην Κερασούντα, αλλά δεν τολμούσε να στείλει γιατρούς και νοσοκόμες σε αυτήν «την εχθρική πόλη» όπου επικρατούσε η «μάστιγα του τρομερού φόβου». (1922: 286)

Μας πληροφορεί ότι την ημέρα της άφιξής της στην «Γη των Κερασιών», ενώ περπατούσε προς το ορφανοτροφείο των Αρμενίων, ντυμένη με το μακρύ της στρατιωτικό παλτό και τις χοντρές στρατιωτικές της αρβύλες, είχε την αίσθηση ότι γινόταν αντικείμενο προσοχής, γνωρίζοντας και η ίδια, ότι δεν υπήρχαν άλλοι Αμερικανοί στην Κερασούντα. Ως διερμηνέας της, τη συνόδευε μια όμορφη Αρμένισσα, που ονομαζόταν Κυάννα, η οποία ήταν ντυμένη στα μαύρα, «το χρώμα που φορούσαν όλες οι Αρμένισσες από τον πόλεμο και μετά». (1922:286) Σύμφωνα με τη μαρτυρία της, τα παιδιά του ορφανοτροφείου των Αρμενίων περίμεναν με μεγάλη αγωνία την άφιξή της και την υποδέχτηκαν θερμά και ως σωτήρα τους, πιστεύοντας ότι

όχι μόνο θα τους προστάτευε, αλλά θα τους έσωζε από τους Τούρκους. Χάρη στην Αμαστούη, μια Αρμένισσα που είχε αναλάβει τη φροντίδα αυτών των ορφανών, και στην Αμερικανική βοήθεια που ελάμβανε για το ορφανοτροφείο, τα παιδιά είχαν τον απαιτούμενο ρουχισμό και την απαραίτητη διατροφή, αλλά υπήρχε μεγάλη ανάγκη και έλλειψη ιατρικής φροντίδας. Τα ορφανά δεν είχαν καμιά εκπαίδευση, επειδή αυτή η πόλη, όπως υπογραμμίζει η Norton, ήταν τόσο εχθρική αφού όλοι οι Αρμένιοι είχαν καταδιωχθεί και εκτοπισθεί και δεν υπήρχε ούτε ένας να αναλάβει το ρόλο του εκπαιδευτικού. (1922: 286) Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιπέτεια αυτών των δύο Αρμενισσών –της Κυάννα και της Αμαστούη– οι οποίες χλώμαζαν, παρατηρεί η Αμερικανίδα ιατρός, με την ανάμνηση της φοίτης και της τρομοκρατίας των διωγμών και των εκτοπίσεων. Οι Αρμένιοι που είχαν επιβιώσει από τις μεγάλες σφαγές κρύβονταν παντού και όποιος τολμούσε να τους βοηθήσει τιμωρείτο με θάνατο, εκτοπισμό ή εξορία. (1922: 285) Η Κυάννα και η Αμαστούη, καταδιώχθηκαν από τα σπίτια τους στην Τραπεζούντα, χωρίστηκαν από την οικογένειά τους και στη συνέχεια απέδρασαν μεταμφιεσμένες ως Τουρκάλες, δηλαδή κρύφτηκαν κάτω από το γιασμάκι (πέπλο) και το φερετζέ (παλτό-πανωφόρι). Εκ θαύματος, όπως παρατηρεί η Norton, απέφυγαν την σύλληψη και έφθασαν στην πόλη της Κερασούντας, όπου μια Ποντιακή οικογένεια έσωσε τις δύο γυναίκες κρύβοντάς τις για τρία ολόκληρα χρόνια στο υπόγειο του σπιτιού τους: «Όλο αυτό το χρονικό διάστημα αντιλήφθηκαν το στενό πλαίσιο της ασφάλειας τους, που εξηρτάτο από την σταθερότητα των ξένων, οι οποίοι διακινδύνευαν και τις δικές τους ζωές παρέχοντας καταφύγιο σε Αρμένιους», υπογραμμίζει η Norton. (1922: 285) Την εποχή που έφτασε στην Κερασούντα η Norton, η Αμαστούη εργαζόταν στο ορφανοτροφείο των Αρμενίων. Ήταν ερωτευμένη και περίμενε την άφιξη της Norton για να παραιτηθεί από τα καθήκοντά της και να φύγει από την Κερασούντα μαζί με τον αγαπημένο της. Η Κυάννα είχε προσφερθεί να την αντικαταστήσει στο ορφανοτροφείο για να δώσει την ευκαιρία στην αδελφή της να πραγματοποιήσει το όνειρό της, αλλά η Αμαστούη περίμενε τη άφιξη της Norton: «Το θαύμα είναι ότι τα νιάτα και η ομορφιά των κοριτσιών των Αρμενίων δεν έχουν φθαρεί κάτω από την Μάστιγα του Τρομερού Φόβου [...] Πώς τολμούσε η Αμαστούη να τρέφει ελπίδες για ευτυχία και η Κυάννα [η αδελφή της] να είναι πρόθυμη να σηκώνει στους ευαίσθητους ώμους της το βαρύ φορτίο ανήμπορων παιδιών για να την ελευθερώσει; Η Κυάννα προσφέρθηκε να αναλάβει τα καθήκοντα της αδελφής της στο ορφανοτροφείο, και σε λίγες ημέρες οι δύο εραστές ήταν καθοδόν για την Τραπεζούντα για να παντρευτούν και εγώ είχα εγκατασταθεί στην οικία της κυρίας Καριάν». (1922: 285) Δεν γνωρίζουμε τι απέγιναν.

Όσον αφορά το θέμα της καθημερινής ψυχολογικής τρομοκρατίας, η Norton επισημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι όλες οι Αρμένισσες που είχαν απομείνει στην Κερασούντα έτρεμαν από φόβο όταν σκέφτονταν ποια θα ήταν η μοίρα τους εάν έπεφταν στα χέρια των Τούρκων: «Έχω δει πολλά κορίτσια, κυριολεκτικά να μα-

ραζώνουν, με ένα αηδιαστικό τατουάζ στο μέτωπο τους ή στο μάγουλό τους, ενδεικτικό σημάδι που, για πάντα, τις στιγματίζει ως γυναίκες μολυσμένες-βεβηλωμένες-προσβεβημένες». (1922:286) Περιγράφει, στη συνέχεια, ως «αντικαταστάτες των γενιτσάρων» τους ληστές/την ταξιαρχία (brigandes) του Οσμάν αγά που κυκλοφορούσαν στην Κερασούντα και ασκούσαν τρόμο (terror), όχι μόνο στους Αρμένιους εξόριστους και στους Έλληνες κατοίκους, αλλά ακόμα και στους Τούρκους. (1922:286) Όσον αφορά τον κουντσό δήμαρχο της Κερασούντας, όπως αποκαλεί τον Οσμάν αγά η Norton, υπογραμμίζει ότι υπήρξε «ο τρόμος της περιοχής». Αναλυτικότερα, «στο ορφανοτροφείο των Αρμενίων το όνομά του αναφερόταν πάντα με τρόμο. Οι Αρμένιοι που είχαν απομείνει στην Κερασούντα προσφωνούσαν το όνομά του με τρόμο. Οι Έλληνες το ανέφραζαν με περιφρονητικό μίσος και οι ξένοι με ένα σεβασμό που έκρυβε φόβο, και δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία για την εξουσία του [...] πριν από τον τελευταίο βαλκανικό πόλεμο (1913), ο Οσμάν αγάς ήταν ένας ταπεινός ψαράς. Εκείνη την εποχή επέλεξε να πολεμήσει, ως εθελοντής, στο μέτωπο και επέστρεψε ως ήρωας, επειδή είχε χάσει το πόδι του και απολάμβανε, για το ξύλινο πόδι του, μια τιμητική διάκριση [...] Ο α' παγκόσμιος πόλεμος (1917) του έδωσε την ευκαιρία και το χρόνο να αποκτήσει μεγάλη επιρροή. Ως καπετάνιος των ανταρτών είχε εκτελέσει τόσο αποτελεσματικά τις εντολές για την εξολόθρευση των Αρμενίων, ενδυναμώνοντας με τον τρόπο αυτό για πάντα το κύρος του για εξέχοντα πατριωτισμό. Μετά από την Φρίκη των Αρμενίων (the Armenian Horror), η εξουσία του έφθασε στο επίπεδο μιας δικτατορίας». (1922: 286) Όπως επισημαίνει η Norton, σε ολόκληρη τη πόλη της Κερασούντας, όλοι οι Έλληνες, οι Τούρκοι, οι Λεβαντίνοι και ακόμα και αυτή η ίδια, είχαν «καταβροχθισθεί» (devoured) από τη βάρβαρη προσωπικότητα του δημάρχου ο οποίος ήταν «σφοδρά εθνικιστής και με μεγάλη ευχαρίστηση, με μια κίνηση του χεριού του, θα βύθιζε στη λήθη όλα τα στοιχεία του έθνους του που δεν ήταν καθαροί μουσουλμάνοι. Αντιπαθούσε ακραία και όλες τις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, ένα χαρακτηριστικό που δεν προκαλεί εντύπωση, αν λάβουμε υπόψη τις παλαιότερες και τις σημερινές σχέσεις τους με την Τουρκία». (Norton, 1922: 286) Η επιρροή του δημάρχου της Κερασούντας επεκτεινόταν και στην Τραπεζούντα. Για παράδειγμα, ένας συγγενής του δημάρχου κατηγορήθηκε για το φόνο ενός επιφανούς Έλληνα, κατά τη διάρκεια της συμμετοχής του τελευταίου σ' ένα γάμο. Γι' αυτό το λόγο ο βαλής της Τραπεζούντας κάλεσε το δήμαρχο Οσμάν αγά και τον κατηγορούμενο στο φόνο συγγενή του. Παρόλο που διατάχθηκε η σύλληψη του φονιά, οι στρατιώτες της Τραπεζούντας αρνήθηκαν να υπακούσουν στη διαταγή και να τον συλλάβουν, και έτσι ο δολοφόνος δεν τιμωρήθηκε και ο Οσμάν αγάς επέστρεψε στην Κερασούντα. (1922: 287)

Ο Οσμάν αγάς ασκούσε τρόμο σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Είχε απαγορεύσει, για παράδειγμα, την οינוποσία και την ιεροδουλία επειδή ανησυχούσε για το πρόβλημα της υπογεννητικότητας των Τούρκων. Εξαφάνισε αυτές τις ανεπιθύμητες γυναίκες από την Κερασούντα αφού πρώτα ξύρισε τα κεφάλια τους, για να μπο-

ρούν να τις αναγνωρίζουν όλοι «οι τίμιοι άνθρωποι», ενώ εκείνες που δεν πρόλαβαν να εγκαταλείψουν την πόλη βρέθηκαν νεκρές στη θάλασσα. Αναλυτικότερα, η Norton γράφει: «όπως παρατηρείται στις κλινικές μου στην Τραπεζούντα, έτσι και εδώ, υπήρχε μεγάλη υπογεννητικότητα στους Τούρκους. Αυτό ήταν θέμα μέγιστης σημασίας για τον Οσμάν Αγά, όπως ήταν για όλους τους πατριώτες Τούρκους, και έψαχνε συστηματικά και επίμονα να αλλάξει μια κατάσταση τόσο επιβλαβή για το μελλοντικό μέγεθος της φυλής του. Περιληπτικά, οι μέθοδοι του υπήρξαν αναμφισβήτητα αποτελεσματικοί. Ο οίνος και οι ιερόδουλες απαγορεύτηκαν. Ο ίδιος παραμόνευε στην αγορά και με τα ίδια του τα χέρια αναποδογύριζε και κατέστρεφε κασόνια με οينوπνευματώδη [...] Μία Τουρκάλα ιερόδουλη είχε ήδη χάσει την ταυτότητά της ως ψυχή (soul) σε αυτόν τον κόσμο, καθώς και στον επόμενο [...] Ξύριζε τα κεφάλια των ιερόδουλων έτσι ώστε όλοι οι καλοί άνδρες να μπορούν να τις αναγνωρίζουν. Τις είχε προειδοποιήσει να φύγουν και όσων αφορά εκείνες που δεν μπόρεσαν να βρουν κάπου να πάνε, διότι πολλές δεν μπόρεσαν να φύγουν, [ο δήμαρχος] βρήκε ως λύση το βυθό της θάλασσας [...] Παρόλο αυτό το άγχος του για την φυλή του, ο Οσμάν Αγάς είχε μόνο ένα γιο, και ίσως, εν μέρει, γι' αυτόν το λόγο τον κυρίευε ένα πάθος για μια ωραία Ελληνίδα, η οποία είχε μεγαλώσει σε μοναστήρι, κόρη μιας εύπορης Ελληνίδας χήρας. Το γεγονός ότι ήδη είχε μία σύζυγο, δεν του φάνηκε λόγος να μην έχει και μία Ελληνίδα επίσης, αλλά αυτό το γεγονός απασχολούσε και τη μητέρα του κοριτσιού, η οποία έστειλε την κόρη της στη Γαλλία τόσο ταχύτατα και τόσο μυστικά, που εκείνος δε γνώριζε τίποτα για την αναχώρησή της. Εκδικήθηκε τη γυναίκα αυτή καταστρέφοντάς την οικονομικά –μία από τις πιο αγαπημένες και ανυπολόγιστης σημασίας μεθόδους του– για να επιβάλλει την θέλησή του». (1922: 287)

Η πολεμική του εναντίον του οίνου και των ιερόδουλων δεν ήταν το μοναδικό μέτρο του δημάρχου για την καταπολέμηση της υπογεννητικότητας των Τούρκων. Η Norton επισημαίνει ότι ο δήμαρχος, «έχοντας ανακαλύψει μια δικής του επινόησης ή κάποια μεταφυσική σχέση μεταξύ της υπογεννητικότητας των Τούρκων και των ψηλών τακουνιών των γυναικείων υποδημάτων, καθώς και της κοντής φούστας, που φορούσαν οι πιο τολμηρές Τουρκάλες που μιμούνταν τις Λεβαντίνες της πόλης τους και τις απελευθερωμένες Τουρκάλες της μητρόπολης, δεν βασίστηκε στην αργή, σταδιακή και αβέβαιη διαδικασία της εκπαίδευσης των γυναικών έτσι ώστε οι γυναίκες να καταλάβουν από μόνες τους τα σφάλματά τους. Αντί γι' αυτό, πίεσε αυστηρά τους υποδηματοποιούς και τους ράπτες, επιβάλλοντας κανονισμούς για το ύψος των τακουνιών και για το μήκος των γυναικείων ενδυμάτων». (Norton 1922: 287) Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μαρτυρία της Norton για τις παρεμβάσεις του δημάρχου στον ενδυματολογικό κώδικα των ανδρών, όσον αφορά το κόκκινο φέσι, που κάθε Τούρκος υπήκοος ήταν υποχρεωμένος να φοράει: «Κάποια ημέρα, ένας Έλληνας πολίτης-υπήκοος, που τώρα κατοικούσε στη Ρωσία [...] επέστρεψε στην πόλη του, φορώντας ένα σκληρό [Ευρωπαϊκό] καπέλο. Ο

Δήμαρχος τον συνάντησε στο δρόμο και χωρίς δισταγμό τράβηξε το μακρύ μαχαίρι του και έκοψε το πάνω μέρος του καπέλου [...] Έτσι με πράξεις, αντί για λόγια, έκανε τις επιθυμίες του γνωστές». (1922: 287)

Οι παρεμβάσεις του δημάρχου επεκτείνονταν και στον έντυπο τύπο της Κερασούντας: «Σε ένα μικρό έντυπο (journal) που δημοσιευόταν εβδομαδιαία, υπήρχαν πάντα άρθρα που υποτίθεται είχαν γραφτεί από τον Οσμάν Αγά, στα οποία παρουσιάζονταν οι ιδέες του. Η άποψή του ήταν ότι ολόκληρη η Ευρώπη πάντα βρισκόταν και ακόμα βρίσκεται σε κατάσταση βαρβαρότητας και ότι και να διαθέτει ως κουλτούρα την κατέκτησε χάρη στην επαφή της με το Ισλάμ. Η απόδειξη αυτής της θεωρίας συνοδευόταν πάντα με μια προτροπή-παρότρυνση στον Πιστό [μουσουλμάνο] να μην υποχωρήσει στην ξένη επιρροή και να μην αφήσει την αρχαία του δόξα να ξεγλιστρήσει από αυτόν». (Norton:1922: 286-287)

Αποτελεσματικά υπήρξαν και τα προληπτικά μέτρα που λάμβανε ο δήμαρχος για να αποθαρρύνει κάθε μορφή αντίστασης. Όταν θεωρούσε ότι οι κάτοικοι της Κερασούντας έδειχναν σημεία αντίστασης, έδινε εντολή στους ληστές του, τους «αντικαταστάτες των γενιτοάρων», να παρελάσουν στους δρόμους της πόλης, προκαλώντας τρόμο και ταραχή, όχι μόνο στους Έλληνες, αλλά ακόμη και στους ίδιους τους Τούρκους. Τέτοιες στιγμές, παρατηρεί η Norton, «έβρισκα τα τρομοκρατημένα παιδιά [του ορφανοτροφείου των Αρμενίων], στριμωγμένα όλα μαζί στις γωνίες των τοίχων χλωμά και άφωνα, διότι πολλά γνώριζαν, από πρώτο χέρι, τα βάνουσα βασανιστήρια αυτών των ωραίων διαβόλων [...] Αποφάσισα εκείνη την στιγμή ναβάλω τέλος σε αυτήν την ανυπόφορη κατάσταση. Δεν υπήρχε παρά μόνο ένας τρόπος, πρέπει να στείλω τα παιδιά στην Τραπεζούντα, όπου υπάρχει καλύτερη προστασία/ασφάλεια». (1922: 288) Για να πετύχει το σκοπό της αποφάσισε να πλησιάσει η ίδια τον δήμαρχο, πριν τολμήσει να πάρει τα παιδιά από το ορφανοτροφείο, και να του εξηγήσει ότι βρισκόταν στην Κερασούντα για την φροντίδα τους και για να ιδρύσει μια δημόσια κλινική-νοσοκομείο: «Ο Δήμαρχος δεν κράτησε το πρώτο μας ραντεβού, αλλά αυτό δεν με ξάφνιασε καθόλου, γιατί από την άφιξή μου στην Τουρκία έχω συνηθίσει σε τέτοια αδιαφορία», παρατηρεί η Norton (1922: 288). Τελικά η Αμερικανίδα ιατρός συναντήθηκε με τον Οσμάν αγά, ο οποίος έδειξε ενδιαφέρον όσον αφορά την πρότασή της να ιδρύσει κλινική, και ιδίως για την θεραπεία της σύφιλης. Υποσχέθηκε τη συνεργασία του και κατέληξε λέγοντας της ότι αγαπούσε την Αμερική. Η Norton εκμεταλλεύθηκε αυτήν την ευκαιρία και του ζήτησε ένα σκάφος για να επισκεφτεί το Ελληνικό ορφανοτροφείο στο Πουλαντζάκ (Boulankjak) όπου συνάντησε τον Έλληνα Επίσκοπο «προδότη», ο οποίος είχε στενές σχέσεις με τον δήμαρχο. Αναλυτικότερα γράφει: «Εδώ τόλμησα να του ζητήσω μια από τις μηχανοκίνητες βάρκες του για να πάω στο Πουλαντζάκ, όπου έπρεπε να εξετάσω το ορφανοτροφείο μας. Δεν μου το αρνήθηκε [...] Δεν προσποιήθηκε ευγένεια. Είχε την ειλικρίνεια να είναι αυτός που ήταν, ένας ανεπιτήδεωτος μισητής των Άπιστων. Εγώ γλίτωσα χάρη στο κύρος μου ως Αμερικανίδα». (1922: 288-89) Σε αυτό το σημείο πρέπει να ανα-

φέρουμε, ότι στην Κερασούντα, στο Πουλαντζάκ και στο Καραχισάρ υπήρχαν ορφανοτροφεία των Ελλήνων και των Αρμενίων, όλα κάτω από την αιγίδα του Near East Relief της Τραπεζούντας.

Ο Έλληνας επίσκοπος-προδότης: το καταφύγιο των προσφύγων και το ελληνικό ορφανοτροφείο

«Για τον Οθωμανό Έλληνα [Ottoman Greek], ο όρος επίσκοπος [bishop], συγγενεύει με (ή ρέπει προς) την έννοια του δεσπότη [despot]. Ο λόγος του Επισκόπου είναι νόμος, όσον αφορά πνευματικά και κοσμικά θέματα. Η κοσμική του εξουσία φυλάγεται αυστηρά [...] και στη Μικρά Ασία αποτελεί-εκπροσωπεί το μόνο σχήμα ανεξάρτητης κυβέρνησης των Ελλήνων υπηκόων. Ο Επίσκοπος απολαμβάνει, λίγο πολύ, και το σεβασμό των Τούρκων. Θεωρείται ο αρχηγός της κοινότητας, ρυθμίζει τη ζωή των κατοίκων και παίζει το ρόλο του μεσολαβητή μεταξύ του Έλληνα υπήκοου και του Τούρκου ηγεμόνα [...] Μερικές φορές οι επίσκοποι είναι άνθρωποι περίφημοι με πατριωτικό πνεύμα και με σκοπό να κρατήσουν τους Έλληνες πιστούς στις αρχαίες (παλιές) τους παραδόσεις, ανεξάρτητα από τη Μωαμεθανή εξουσία [...] Άλλες φορές είναι πονηροί, καιροσκόποι, δεσπότες-τύραννοι, που θα πρόδιδαν ακόμα και το λαό τους. Ο τωρινός Επίσκοπος¹ του Πουλαντζάκ ανήκει στην τελευταία κατηγορία [...] Ο κύριος Μαύρος, που ήταν ο διερμηνέας μου, μισούσε τον Επίσκοπο εξαιτίας της κατάφωρης προδοσίας του κατά τη διάρκεια του πολέμου, και επειδή [ο επίσκοπος] είχε πολύ στενές σχέσεις με τον Οσμάν Αγά. Δεν είχα αντιληφθεί, ότι ο κ. Μαύρος δεν είχε μεταφράσει ούτε τις μισές από τις εκκλησίες του Επισκόπου για βοήθεια [που της ζήτησε], για να πραγματοποιήσει τα δικά του πολύπλοκα σχέδια έτσι ώστε να επανακτήσει το κύρος του στους Έλληνες της Κερασούντας, οι οποίοι εκείνοι την περίοδο έκαναν ενέργειες για να ανακληθεί-επαναφερθεί στην επισκοπή του. Πιστεύω ότι ο διερμηνέας μου [ο κ. Μαύρος] ένοιωθε αμαρτωλή χαρά οδηγώντας τον [επίσκοπο] να πιστεύει ότι εγώ θα του έδινα όλα όσα μου είχε ζητήσει, διότι η εγκαρδιότητά του [του επίσκοπου] αυξήθηκε στο σημείο μιας επίμονης-επιτακτικής πρόσκλησης για δείπνο. Ενώ περιμέναμε να δειπνήσουμε, πήγαμε να επισκεφτούμε το [ελληνικό] ορφανοτροφείο και το καταφύγιο των προσφύγων [...] Υπήρχαν πέντε φορές περισσότερα παιδιά μέσα στο κτήριο από το επιτρεπτό όριο αξιοπρέπειας. Τα περισσότερα ορφανά φορούσαν Αμερικάνικα ρούχα που τους είχαν σταλεί από την Τραπεζούντα και κυκλοφορούσαν ξυπόλητοι επάνω στα πρόσφατα, για μας, σφουγγαρισμένα πατώματα. Η ανάγκη τους για υποδήματα και κάλτσες με ενόχλησε, ειδικά επειδή εγώ φορούσα ένα ζεστό παλτό και ο Επίσκοπος ένα με γούνινη επένδυση. Όσον αφορά τους πρόσφυγες, τι μπορώ να πω γι' αυτούς τους ανθρώπους που δεν έχει ήδη ειπωθεί, και ποιες λέξεις είναι αρκετά δυνατές για να τους ζωγραφίσουν-απεικονίσουν στους Αμερικανούς, οι οποίοι ποτέ δεν έχουν δει πρόσφυγα; Πριν το πόλεμο η πόλη κατοικούταν από Έλληνες. Τώρα, υπάρχουν μόνο 200, οι περισσότεροι γυναίκες και παιδιά που μετά από μεγάλη περιπλάνηση επέστρεψαν στην πόλη.

Στους δρόμους έβλεπα ομάδες θλιμμένων και ταλαιπωρημένων ανθρώπων, άστεγους...» (Norton 1922:289-290) Στη συνέχεια η Norton επισκέφτηκε και το Ελληνικό ορφανοτροφείο στο Καραχισάρ, το οποίο και εκείνο είχε ζητήσει βοήθεια από το Near East Relief. Αναφέρει ότι σε αυτήν την μικρή ορεινή πόλη που είχε αποκλειστεί από τα χιόνια, ένοιωθε ανήμπορη να απαλλάξει τα μικρά ορφανά από τη μιζέρια τους, υπογραμμίζοντας ότι οποιαδήποτε χρηματική βοήθεια θα ήταν άχρηστη επειδή δεν υπήρχε τίποτα να αγοράσεις στο Καραχισάρ. Το μόνο που μπορούσε να υποσχεθεί στο φτωχό Έλληνα κληρικό ήταν ότι θα του έστελνε βοήθεια την Άνοιξη. (1922: 290)

Ελληνίδες της Κερασούντας «έσωσαν τις οικογένειές τους από τους εκτοπισμούς»

Κατά τη διάρκεια της παραμονής της στο Καραχισάρ, η Norton μαθαίνει ότι οι Ελληνίδες της Κερασούντας έσωσαν, προσωρινά, τις οικογένειές τους από τον εκτοπισμό. Συγκεκριμένα γράφει:

«Οι Έλληνες κάτοικοι της Κερασούντας, την περίοδο των εκτοπίσεων, αποφασισμένοι να βρουν κάποιο τρόπο να αποφύγουν την καταστροφή, έκαναν μια συμφωνία με τον Τούρκο διοικητή. Δεσμεύτηκαν ότι οι Έλληνες της πόλης θα παρέχουν τους απαραίτητους εφοδιασμούς στο στρατιωτικό σώμα-μήμα που βρισκόταν στα γειτονικά όρη. Όμως, όλοι οι ικανοί άνδρες είχαν στρατολογηθεί και υπήρχαν μόνο γυναίκες για να πραγματοποιήσουν τη συμφωνία. Εκείνες, χωρίς δισταγμούς, ανέλαβαν αυτήν την κολοσσιαία δουλειά και για πέντε χρόνια μετέφεραν επάνω στις πλάτες τους εφοδιασμούς στα βουνά. Μόνο οι πιο δυνατές γυναίκες άντεξαν αυτή τη σκληρή δουλειά, διότι πολλές ήταν εκείνες που έσπασαν ή απεβίωσαν, όπως και οι άνδρες που ήταν υποχρεωμένοι να πολεμήσουν στον πόλεμο. Τότε έσωσαν τις οικογένειές τους από τους εκτοπισμούς. Αλλά τι γίνεται τώρα; Μπορεί κανείς να ελπίζει ότι ο Τούρκος θα είναι μαλακός με τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας, όταν [ο Τούρκος] βρίσκεται σε αγώνα ζωής και θανάτου με τους Έλληνες της Ευρώπης;» (1922: 290)

Στο Ελληνικό ορφανοτροφείο

«Το κυριότερο κομμάτι της δουλειάς μου στην Κερασούντα αφορούσε τα ορφανά των Ελλήνων, μικρά άστεγα και εγκαταλειμμένα παιδιά, από τα οποία ούτε ένα δεν ήταν από την Κερασούντα». (Norton 1922: 290)

Για την προσφορά της στην διάσωση της οράσεως των παιδιών του Ελληνικού ορφανοτροφείου, η Norton έλαβε από τον Βασιλιά της Ελλάδος, Αλέξανδρο, το στρατιωτικό παράσημο, «the Order of King George», που δόθηκε για πρώτη φορά σε γυναίκα. Ακολουθεί η μαρτυρία της Norton για το Ελληνικό ορφανοτροφείο της Κερασούντας, το οποίο στεγάζε 210 παιδιά, ηλικίας 4 έως 14 ετών, τα οποία υπέφεραν από έλκος στα ούλα, από παράσιτα, από αιμορραγία και από την οξεία Αιγυπτιακή επιδημία του τραχώματος που προκαλούσε τύφλωση. Είχαν, επίσης, τα δηλητηριώδη σημάδια του βασανισμού, της σύφιλης και

της ψώρας. (Norton 1922: 290)

«Κατοικούσαν στο υπόγειο ενός σχολείου, στο ισόγειο του οποίου λειτουργούσε το σχολείο για τα ποιο προνομιούχα παιδιά της κοινότητας [...] Εκτός από τη σοφίτα, όπου κοιμόνταν [τα ορφανά] και ένα δωμάτιο στον πρώτο όροφο που λειτουργούσε ως νοσοκομείο, τα 210 ορφανά δεν είχαν που να μείνουν (που να κυκλοφορούν, που να κάτσουν), εκτός από το υπόγειο ή έξω στη λασπωμένη αυλή [...] Βρισκόμουν στη μέση μιας οξείας Αιγυπτιακής επιδημίας του τραχώματος [...] δεν υπήρχαν νοσοκόμες, αλλά μόνο δύο Έλληνες ιατροί, ένας ηλικιωμένος άνδρας που ήταν εξαντλημένος από τις υπηρεσίες του στον Τουρκικό στρατό και ένας πολύ νέος, που είχε έρθει πρόσφατα από το Πανεπιστήμιο της Αθήνας [...] Παρόλες τις προσπάθειές μου, η αρρώστια μεταδιδόταν με ανησυχητικά γρήγορους ρυθμούς [...] Με τη βοήθεια του καινούργιου Αρχιεπισκόπου, ένας ευγενής (noble) Έλληνας, έβαλα λίγη τάξη στο υπόλοιπο ορφανοτροφείο και έκανα προετοιμασίες να μεταφέρω τα παιδιά σε καλύτερο κτήριο. Αλλά πριν προλάβω να πραγματοποιήσω τα σχέδιά μου για τη νέα εγκατάστασή τους, προσβλήθηκαν κι' εγώ με την αρρώστια. Για τρεις εβδομάδες περίμενα, με τον κίνδυνο να τυφλωθώ και ήμουν ανήμπορη να αποχωρήσω [...] Τώρα γνωρίζω ότι δεν θα μπορούσα να είχα μείνει παραπάνω [στην Κερασούντα], ακόμα και να το ήθελα, επειδή την ημέρα που έφυγα τρεις Τούρκοι αστυνομικοί πήγαν στο σπίτι που έμενα και ρωτούσαν, με πνεύμα φιλικό [τους άλλους ένοικους] για εμένα, επειδή θεώρησαν ότι συναναστρεφόμουν υπερβολικά (too much) με τους Έλληνες [...] Σύντομα οι Έλληνες έστειλαν πλοίο από την Κωνσταντινούπολη για να μεταφέρουν τα παιδιά στο νοσοκομείο για περιθαλψη. Από αυτόν τον τρόπο της Κερασούντος δημιουργήθηκε ένα νοσοκομείο αποκλειστικά για τη θεραπεία των ορφανών που πάσχουν από τραχώμα. Βρίσκεται σε ένα ωραίο παλιό Τούρκικο παλάτι στο Βόσπορο και υπάρχουν υπέροχη κήποι όπου τα παιδιά μπορούν να πάνε, μετά από τον έντονο πόνο που προκαλεί η θεραπεία. Αμερικανοί ιατροί και νοσοκόμες το διαχειρίζονται». (Norton 1922: 290, 328)

«Σχέδια εξόντωσης των Ελλήνων»: «η τιμωρία των Ελλήνων στις περιοχές της Μαύρης Θάλασσας για τις πράξεις των Ελλήνων της Ευρώπης»

«Αμέσως μετά την αποχώρησή μου από την Κερασούντα ο υπόλοιπος κόσμος ενημερώθηκε ότι οι Τούρκοι είχαν διωχθεί από την Ευρώπη και ότι είχαν χάσει τη Σμύρνη και άλλες περιοχές της Μικράς Ασίας. Γνωρίζουμε ποια ήταν η Τουρκική απάντηση και πόσο καταστροφικός πόλεμος προκλήθηκε στη Μικρά Ασία από την Συνθήκη των Σεβρών.⁵ Ανάμεσα στους πρώτους αντάρτες ήταν ο Οσμάν Αγάς [ο κουτσός δήμαρχος της Κερασούντας], ο οποίος είχε ήδη δυναμώσει την επιρροή του, και ήταν έτοιμος να αναλάβει ένα σημαντικό μέρος στην τιμωρία των Ελλήνων στις περιοχές της Μαύρης Θάλασσας για τις πράξεις των Ελλήνων της Ευρώπης. Η πρώτη του δημόσια πράξη ήταν να συλλάβει τους επιφανείς Έλληνες της Κερασούντας και να κλείσει-σφραγίσει την πόλη κάτω από την αυστηρότερη μορφή επιτήρησης. Οι Ελληνικές και Βρετα-

νικές αρχές της Κωνσταντινούπολης αναγνώρισαν-παραδέχτηκαν την ανικανότητά τους να χειριστούν τις μεθόδους του δημάρχου, που συμπεριλαμβάνουν *σχέδια εξόντωσης των Ελλήνων*, να κάψει την πόλη και να διαφύγει στα βουνά, εάν οι ξένες δυνάμεις επιχειρούσαν να παρέμβουν. Σήμερα δεν υπάρχουν Έλληνες άνδρες στην περιοχή. Όλοι έχουν στρατολογηθεί στον Τούρκικο στρατό ή έχουν εκτοπιστεί σε μια άγνωστη μοίρα [...] Δεν ωφελεί να στρέψουμε έντρομοι τα χέρια μας προς τον ουρανό εκλιπαρώντας για βοήθεια με ευλαβικό τρόπο για τις φρικαλεότητες του καταχθόνιου Τούρκου. Αναμφίβολα, όλες οι φρικαλεότητες αυτού του πολέμου δεν είναι συστατικά μόνο του Τούρκου. Αποτελούν και αίσχη της ιμπεριαλιστικής Βρετανίας, της ιμπεριαλιστικής Γαλλίας, της ιμπεριαλιστικής Ελλάδας και της αδιάφορης Αμερικής», καταλήγει η Blanche Norton (1922: 328).

Κατάληξη: Η «Γυναικοκτονία»

Η βίαιη εξολόθρευση των Ελλήνων και άλλων αυτόχthonων αλλοεθνών του Πόντου και της Μικράς Ασίας άρχισε με την εξαφάνιση των νεολαίων-ανδρών στα εργατικά τάγματα και συνεχίστηκε με τις μαζικές σφαγές, τις μαζικές εκτοπίσεις και τον απαγχονισμό, όπως εκείνο της πνευματικής και της πολιτικής ηγεσίας των Ποντίων στην Αμάσεια. Σε ένα σύνολο 750.000 Ελλήνων του Πόντου, 350.000 εξαφανίστηκαν με τη μέθοδο των σφαγών, των διωγμών και των εκτοπίσεων στο χρονικό διάστημα μεταξύ 1916-1923. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι μαζικές εκτοπίσεις πληθυσμών αποτέλεσαν μια συγκαλυμμένη μορφή εξόντωσης, που δεν νομιμοποιείται ούτε με το 'δίκαιο του πολέμου'. Δηλαδή, ελληνικός στρατός δεν υπήρχε στον Πόντο και οι περιοχές που έγιναν οι εκτοπίσεις δεν είχαν στρατιωτική σπουδαιότητα. Τα γεγονότα αυτά αποτέλεσαν και κατέληξαν σε μια πετυχημένη πολιτική γενοκτονίας⁶, και συγκεκριμένα σε μια «Γυναικοκτονία» (Χαραλαμπίδης 1999: 27, 91-97)

Οι γυναίκες απετέλεσαν ειδικό κεφάλαιο και ειδικό στόχο αυτής της προσχεδιασμένης και συστηματικά προμελετημένης γενοκτονίας. Εν ολίγοις, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο μέρος των θυμάτων της γενοκτονίας ήταν γυναικόπαιδα. Η «Γυναικοκτονία», δηλαδή η 'ειδική πολιτική εξόντωσης' γυναικών και παιδιών—όπως και στην περίπτωση των Αρμενίων (1915-1923)—που σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε από τον τούρκικο στρατό και τους τσέτες, επισημαίνεται έντονα στις αναφορές και στις εκθέσεις ιεραποστόλων, προξένων και πρεσβειών καθώς και στις μαρτυρίες δυτικών περιηγητών και περιηγητριών. (Καμπερίδου 2007: 34-37) Οι βίαιοι εκτοπισμοί και οι πορείες θανάτου των γυναικόπαιδων προς το εσωτερικό της Ανατολίας και του Κουρδιστάν αποτελούσαν μια συστηματική πολιτική εξόντωσης. Συνεπώς, εκτός από μια «Ποντιοκτονία» και μια «Αρμενοκτονία» διαπράχθηκε και μια «Γυναικοκτονία» (Χαραλαμπίδης 1999:91) Λόγου χάρη, αναφέρονται μαζικοί βιασμοί, μαζική διακόρευση νεανίδων ηλικίας από 6 έως 10 ετών, σφαγές εγκύων γυναικών, μικρών παιδιών και βρεφών, μαζικές βίαιες εγκυμοσύνες, αρπαγές γυναικών με επακόλουθο τον βίαιο εξισλαμισμό

και εγκλεισμό τους σε χαρέμια, δολοφονίες ανδρών για την αρπαγή των θηλυκών μελών των οικογενειών τους, αρπαγές παιδιών και βρεφών από τις μητέρες τους και η μεταφορά τους σε τουρκικές οικογένειες, κ.ά.. Αναμφίβολα, εντοπίζεται και η βίαιη μεταφορά, ένταξη και ενσωμάτωση μιας εθνικής ομάδας σε μία άλλη εθνική ομάδα. Οι γυναίκες αντιμετωπίστηκαν, όχι μόνο ως μέλη που ανήκαν σε μια άλλη εθνική ομάδα, αλλά και ως γυναίκες που ανήκαν στη συγκεκριμένη αλλοεθνή ομάδα, δηλαδή στην ελληνική εθνική ομάδα. (Charalambidis 2002)

Μέσα από τους βιασμούς, τις αρπαγές, τη φυσική και ψυχική τρομοκρατία δεν επεδίωκαν μόνο να ταπεινώσουν, να εξευτελίσουν, να ντροπιάσουν και να ατιμάσουν ολόκληρη την εθνική ομάδα, ο κυριότερος στόχος ήταν να εμποδίσουν την πολιτισμική και κοινωνική οργάνωση της συγκεκριμένης εθνικής ομάδας. Επομένως, στόχο αποτελούσε η οικογένεια ως θεμέλιο της κοινωνικής οργάνωσης και ως πυρήνας της βιολογικής συνέχειας της ελληνικής εθνικής ομάδας: «Χωρίς οικογένεια και γυναίκα δεν υπάρχει εθνική συνέχεια, δεν υπάρχει Έθνος». (Χαραλαμπίδης, 1999:92-93)

Τα εγκλήματα ενάντια στη γυναίκα -Αρμένισσα το 1915-1923, Πόντια το 1916-1923 επαναλαμβάνονται το 1955 στην Κωνσταντινούπολη και στη Σμύρνη και το 1974 στην Κύπρο. Οι αφηγήσεις, οι μαρτυρίες των επιζώντων της γενοκτονίας Ποντίων και Αρμενισσών συναντώνται με τη σημερινή τραγωδία των γυναικών της Κύπρου και του Κουρδιστάν. Εν ολίγοις, το οθωμανικό κράτος και ιδίως το μετέπειτα κεμαλικό καθεστώς οδήγησαν στην εξολόθρευση, στον ξεριζωμό και στην τελική εξαφάνιση αυτοχθόνων ιστορικών λαών της Μικράς Ασίας και του Πόντου.

ΠΗΓΕΣ

Blunt, Fanny Janet, formerly, F.J. Sandison (1878) *The People of Turkey: 20 years Residence among Bulgarians, Greeks, Albanians, Turks and Armenians* By a Consul's Daughter and Wife Vol. I., John Murray, Albemarle Street, London: 95.

Charalambidis, Michalis (2002). *The Pontian Question in the United Nations*. Edition of the International League for the Rights and Liberation of Peoples, ONG, Geneva.

Guthrie, Maria (1802). *A tour performed in the years 1795-1796 through the Taurida, or Crimea, the antient kingdom of Bosphoros, the once powerful republic of Tauric Cherson, and all the other countries on the north shore of the Euxine*. Printed by Nichols and Son, Red Lion Passage, Fleet Street, For T. Cadill, Jun. And W. Davies, in The Strand. London: 30.

Melek Hanoum (1873). *Six Years in Europe: Sequel to Thirty Years in the Harem*. The Autobiographical Notes of Melek-Hanum, wife of H.H. Kibrizli-Mehemet-Pasha. London: Chapman and Hall, 193, Picadilly: 19-20.

Neave, Dorina L. (1933). *Twenty-Six Years on the Bosphorus (1881-1907)*. Grayson & Grayson Ltd. London.

Norton, Blanche (1922). *The Lane Mayor of Kerasund*. ASIA, Volume XXII, Number 4, April, 1922: 285-290 και 328.

Καμπερίδου, Ειρήνη (2007). *Απόψεις Ξένων Περιηγη-*

τριών για την Περίοδο της Τουρκοκρατίας: «Δυστυχώς οι πόλεις είναι γεμάτες Έλληνες (1853), «ο παλικάρις» και το «φιλότιμο», «έναν ισχυρό και προοδευτικό λαό» (1789-1878). ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ & ΠΑΙΔΕΙΑ, Περιοδική Επιστημονική Έκδοση της Ένωσης Καθηγητών για την Προαγωγή της Φιλοσοφίας στην Εκπαίδευση (ΕΚΔΕΦ), Αθήνα. Έτος 13ο, Τεύχος 41 (Ιανουάριος-Απρίλιος 2007): 34-37.

Μπόση, Μαίρη (2002). *Περί του ορισμού της Τρομοκρατίας*. Εκδοτικός Οίκος Π. Τραυλός, Αθήνα.

Παπαρηγόπουλος, Κ. (χ.χ.ε). *Επίτομος Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*. Κ. Παπας:1089-1107.

Φωτιάδης, Κώστας (1993). *Οι Εξισλαμισμοί της Μικράς Ασίας και οι Κρυπτοχριστιανοί του Πόντου*. Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Χαραλαμπίδης, Μιχάλης (1999). *Το Ποντιακό Ζήτημα Σήμερα*. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών. Αθήνα: Εκδόσεις Γόρδιος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Όσον αφορά τον προσδιορισμό του όρου τρομοκρατία βλ. Μπόση (2002)

2. Τώρα, ο νέος σουλτάνος ήταν ο Μεχμέτ Ε', δίπλα σε μια στρατιωτική τριανδρία Ταλάτ μπέη, Ενβέρ μπέη και Κεμάλ μπέη (Φωτιάδης, 1993).

3. Περιηγήτριες του 17ου, 18ου και 19ου αιώνα περιγράφουν τις «συνηθισμένες φρικαλεότητες», τη «δυσαρμονία» (Blunt 1878: 95) και το «μίσος» (Dejean-Milligen/Melek Hanoum, 1873: 19-20) των Τούρκων για τους υποτελείς Έλληνες υπηκόους των οθωμανικών επικρατειών. Ενδεικτικά, η περιηγήτρια Maria Guthrie η οποία ταξίδευε από το 1795-1796 σε διάφορες περιοχές του Εύξεινου Πόντου, επισημαίνει ότι, οι τιμωρίες για τους Έλληνες, τους Εβραίους, και τους Αρμένιους υπήρξαν πολύ πιο σκληρές, από εκείνες που επέβαλλαν σε άλλες εθνότητες και αναφέρει παραδειγματικά, ότι «για το παραμικρό παράπτωμα ή παράβαση, τους κάρφωναν [κρεμούσαν] από τα αυτιά». (Guthrie, 1802: 30)

4. το όνομα του οποίου δεν καταγράφεται.

5. «Η Μεγάλη Ιδέα»: η μοναδικής σημασίας για την ιστορία του ελληνικού έθνους συνθήκη αυτή των Σεβρών, δημιούργησε ένα μέγα ελληνικό κράτος, κυρίαρχο του Αιγαίου με έκταση μέχρι των παραλίων εδαφών στην Προποντίδα και τον Εύξεινο και κατοχή τμήματος της Μικράς Ασίας. (Αναλυτικότερα, βλ. Παπαρηγόπουλο, χ.χ.ε. : σελ. 1089-1107.

6. Όσον αφορά τον προσδιορισμό της γενοκτονίας βλ. www.greece.org/genocide/un260.txt, (Ηνωμένα Έθνη, Άρθρο 2)

Περιεχόμενα 47ου-48ου τεύχους

• Σπ. Γ. Μοσχονά: «Παίδων Αγωγή»	σ. 3
• Αντώνη Ε. Καλαμπάκα: Το ωραιότερο ψέμα	σ. 4
• Ηλία Βαβούρα και Δημήτρη Κυρίτση: Τυραννία και Παιδεία	σ. 8
• Σπ. Γ. Μοσχονά: Αρετή και Παιδεία στα «Ηθικά Νικομάχεια» του Αριστοτέλη	σ. 12
• Σταμάτη Πορτελάνου: Η προοπτική και ηθική της Παιδείας στη Φιλοσοφία του Αριστοτέλη	σ. 14
• Λεωνίδα Κατσόρα: Η θεωρία του Αριστοτέλη για τη μεσότητα	σ. 18
• Ευάγγελου Πρωτοπαπαδάκη: Ενεργητική και παθητική ευθανασία: Υπάρχει ηθική διαφοροποίηση;	σ. 23
• Δημήτρη Μαρκόπουλου: Η αξία της Γυμναστικής και της Άθλησης	σ. 27
• Παρουσιάζοντας και Σχολιάζοντας: (Γράφει ο Σπ. Γ. Μοσχονάς)	σ. 30
• Μαρίας Μαρκαντωνάτου: Η γοητεία της σολωμικής ποίησης	σ. 32
• Δημήτρη Τζωρτζόπουλου: «Φαινομενολογία του Πνεύματος» του Hegel: (Μια σύγχρονη ανάγνωση)	σ. 35
• Χρήστου Ν. Πολάτωφ: Η φιλοσοφική λογική οδηγός στη ζωή του ανθρώπου	σ. 39
• Σταμάτη Γιακουμή: Διαλεκτική θεώρηση των εγκλημάτων	σ. 41
• Ειρήνης Καμπερίδου: Η κυριαρχία της τρομοκρατίας στην Τουρκία και ο «κουτσός δήμαρχος της Κερασούντας»	σ. 44
• Χαρούλας Ν. Τράπκου: Πολιτική και Ηθική: Η διαλεκτική τους διάσταση	σ. 50
• Βιβλιοπαρουσίαση: (Γράφουν οι: Μαρία Μαρκαντωνάτου και Σπύρος Γ. Μοσχονάς)	σ. 53
• Δημ. Διαμαντόπουλου: Λεξικό Φιλοσοφίας: Ανθρωπισμός	σ. 57
• Οι δραστηριότητες της ΕΚΔΕΦ	σ. 58

Η Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού υπενθυμίζει σε όσους επιθυμούν να αποστέλλουν άρθρα προς δημοσίευση ότι, προκειμένου να γίνουν αυτά αποδεκτά, θα πρέπει να πληρούν τις εξής προϋποθέσεις:

- α) τα άρθρα να μην υπερβαίνουν σε έκταση τις 2.500 λέξεις,
- β) επιβάλλεται να συνοδεύονται απαραίτητως από δισκέτα,
- γ) η δημοσίευση των άρθρων εναπόκειται στην κρίση της Συντακτικής Επιτροπής
- δ) την ευθύνη των κειμένων φέρει ο αρθρογράφος τους και
- ε) τα κείμενα να είναι πρωτότυπα (να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλα αντίστοιχα έντυπα).

Παρακαλούνται τα Μέλη για την έγκαιρη αποστολή της συνδρομής και ιδιαίτερα όσοι οφείλουν ακόμα τη συνδρομή του έτους 2007. Η συνδρομή παραμένει παρά την αύξηση γενικώς του κόστους έκδοσης του Περιοδικού, στο ποσόν των 20,00 Ευρώ.

• Τα χρήματα αποστέλλονται ή με ταχυδρομική επιταγή επ' ονόματι του Προέδρου της ΕΚΔΕΦ στη διεύθυνση του Περιοδικού (Εθνικής Αντιστάσεως 20 - 143 43 Ν. Χαλκηδόνα) ή μέσω της Εθνικής Τράπεζας (αριθμός λογαριασμού 665/755979-85). Στη δεύτερη περίπτωση είναι ανάγκη να γνωστοποιείται η κατάθεση τηλεφωνικώς (210-2510020, 210-2580814, 210-2921403), για την έκδοση της σχετικής αποδείξεως πληρωμής.